

С. Кирильчук, Р. Коропецький, О. Ситник

ФІНАЛЬНОПАЛЕОЛІТИЧНА СТОЯНКА ДОЛІШНІЙ ІВАЧІВ І

У статті представлено результати опрацювання колекції підйомних матеріалів верхнього шару багатошарової палеолітичної стоянки Долішній Івачів І на Тернопільщині. Здійснено класифікацію збірки, проведено типологічний аналіз кремєневих артефактів, виокремлено їх основні категорії. На основі проведеного аналізу пам'ятку інтерпретовано як виробничий осередок доби фінального палеоліту.

Ключові слова: Волино-Подільська височина, кам'яна доба, фінальний палеоліт, обробка кремєню, виробничий осередок.

Вступ. Існування фінального палеоліту відбулось на тлі значних змін клімату, що супроводжували завершення льодовикового періоду та тягнули за собою помітні трансформації природного середовища, рослинного та тваринного світу. Останні у свою чергу вимагали адаптації первісного населення, що відображено у його матеріальній культурі. Найяскравіше цей процес проявлявся у техніці обробки кремєню. За сукупністю специфічних ознак кремєнеобробних індустрій, притаманних різним регіонам, виділяються окремі культури фінального палеоліту. Найбільш помітно їх характерні риси проявляються у матеріалах виробничих осередків з обробки кремєню, переважно розташованих поруч із природними виходами сировини. Тому відкриття, опрацювання та публікація нових артефактів з них є одним з ключових завдань у розробці проблематики доби фінального палеоліту.

Усе наведене вище стосується пам'яток, розташованих на території Волино-Подільської височини — однієї з опорних областей у вивченні питань первісного заселення теренів України. Необхідно зазначити, що процес дослідження

фінального палеоліту регіону ускладнює недостатній рівень наповнення джерельної бази. Наявні джерела переважно ґрунтуються на підйомному матеріалі. Стоянок, досліджених стаціонарними розкопками, небагато. Крім того, більшість відомих не опубліковані у повному обсязі, за винятком окремих збірок (Білас, Конопля 2019; Конопля, Гавінський, Пастеркевич 2024; Сало 2018), тоді як у роботах узагальнювального характеру (Рудинський 1952; Мацкевий 1991; Залізняк 1995; Ситник 2009) конкретним пам'яткам приділено мало уваги. Метою статті є впровадження у науковий обіг маловідомої збірки з пам'ятки Долішній Івачів І на Тернопільщині, здобутої у результаті поверхневих досліджень О. Ситника у 2005 р., яка зберігається у фондах Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у Львові.

Історія вивчення. Перші палеолітичні пам'ятки в околиці с. Івачів Долішній було виявлено у 1948 р. розвідковими роботами Дубно-Кременецькою палеолітичною експедицією під керівництвом М. Рудинського. Узагальнено зазначено, що в околицях села на схилах плато лівого берега р. Самиці виявлено кілька «епіпалеолітичних комплексів» (Рудинський 1952, с. 144). Саму ж пам'ятку з назвою Долішній Івачів І відкрив О. Ситник у 1979 р. (Ситник 1980, с. 343). Вона розташована за 100 м на північ від села в уроч. Біля Млину у верхній частині мисоподібного утворення вододільного плато при впадінні р. Ігри у р. Серет, з південного боку мису розміщена глибока балка, із західного омивається річкою (рис. 1). У 1980-х рр. О. Ситник на орних полях цього урочища систематично збирав підйомний матеріал, а у 1987 р. очоливши Тернопільську палеолітичну експедицію здійснив невеликі за

площею розкопки. У шурфі 1 розмірами 2×2 м було зафіксовано три культурні шари. Згідно з геологом А. Богуцьким, який вивчав четвертинні нашарування пам'ятки, стратиграфічна колонка, зафіксована у межах східної стінки цього шурфа, мала такий вигляд.

1. 0—0,80 м — сучасний ґрунт. Верхня частина цих відкладів порушена сільськогосподарськими роботами. Містить три горизонти.

а) Горизонт А1 (0,30 м) — супіски темно-сірі, до чорних, макропористі, безкарбонатні, в основі шару з буруватим відтінком. З цим горизонтом пов'язані матеріали культурного шару I.

б) Горизонт В (0,30 м) — супіски карбонатизовані, місцями ніздрюваті, кротовинні, з червоходами. Простежується велика кількість вапнистих трубочок і дутиків до 3,0 см у діаметрі.

с) Горизонт С (0,20 м) — складений легкими супісками, більш щільними. Переповнений кротовинами і червоходами, а також дутиками до 5,0 см у діаметрі. Перехід різкий за зміною кольору і літології. На рівні горизонтів В та С виявлено матеріали культурного шару II.

2. 0,80—1,40 м — соліфлюкційна пачка, складена з матеріалу горизонту А1 горохівського викопного комплексу ґрунтів і матеріалу горизонту В. Пачка шарувата, строката, у верхній частині більше матеріалу горизонту А1, тому вона темніша. Суглинки щільні, без карбонатні. Нижній контакт різкий, ерозійний. У цьому горизонті зафіксовано матеріали культурного шару III.

3. 1,40—2,80 м — горизонт В горохівського комплексу. Суглинки червонувато-коричневі, легко суглинисті, щільні, без карбонатні, із залізисто-марганцевими примазками і псевдоміцелієм.

4. 2,8—3,2 м — середньоплейстоценові леси, жовті із зеленкуватим відтінком, макропористі із псевдоміцелієм (за: Ситник 2000, с. 153).

За морфологічними та типологічними ознаками шари I та II означено як єдиний пізньопалеолітичний культурний горизонт, який був знищений на вершині схилу ерозійними та антропогенними чинниками, шар III — муст'єрський (Ситник 1999, с. 64—79).

У 2005 р. О. Ситник здійснив поверхневий розвідки на пам'ятці. Збірка з 2005 р. досліджень нараховує 670 екз. Усі вони виготовлені із місцевого високоякісного крейдяного кременю із туронського ярусу, колір сировини на розломі наближений до темно-сірого. Виходи сировини зафіксовано на відстані 300—500 м від пам'ятки (Ситник 1999, с. 64—79). Знахідки вкриті патиною, інтенсивність якої змінюється від блакитної до білої, на деяких артефактах наявна вапниста кірка. Колекція однорідна, за винятком кількох кременевих виробів та фрагментів посуду доби бронзи.

Класифікація знахідок. Серед колекції виділено такі групи: пренуклеуси, нуклеуси та їх фрагменти, відщепи та їх фрагменти, плас-

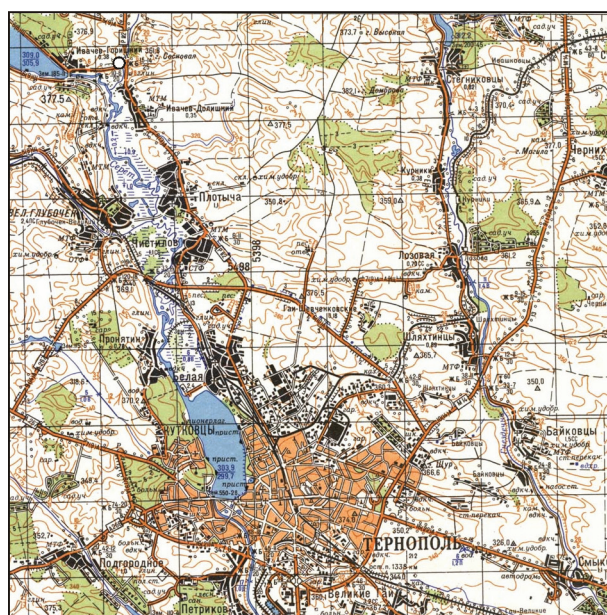
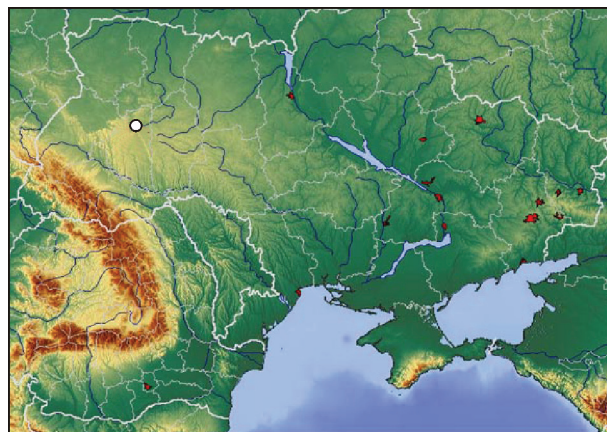

Рис. 1. Місце розташування пам'ятки Долішній Івачів I

Fig. 1. Localization of the Dolishnyi Ivachiv I site

Таблиця 1. Типологічна структура збірки
Table 1. Typological structure of the collection

№	Група	Кількість	
		екз.	%
1	Пренуклеуси	2	0,3
2	Нуклеуси та їх фрагменти	33	5
3	Відщепи та їх фрагменти	428	63,9
4	Пластини та їх фрагменти	181	27
5	Невизначені сколи та уламки	17	2,5
6	Знаряддя праці	9	1,3
	Загалом	670	100

тини та їх фрагменти, невизначені сколи та уламки, знаряддя праці (табл. 1). Для проведення типологічного аналізу збірки автори використовували класифікаційну схему, розроблену В. Коноплею, апробовану на матеріалах низки стоянок доби фінального палеоліту з території Волині та Поділля (Білас, Конопля

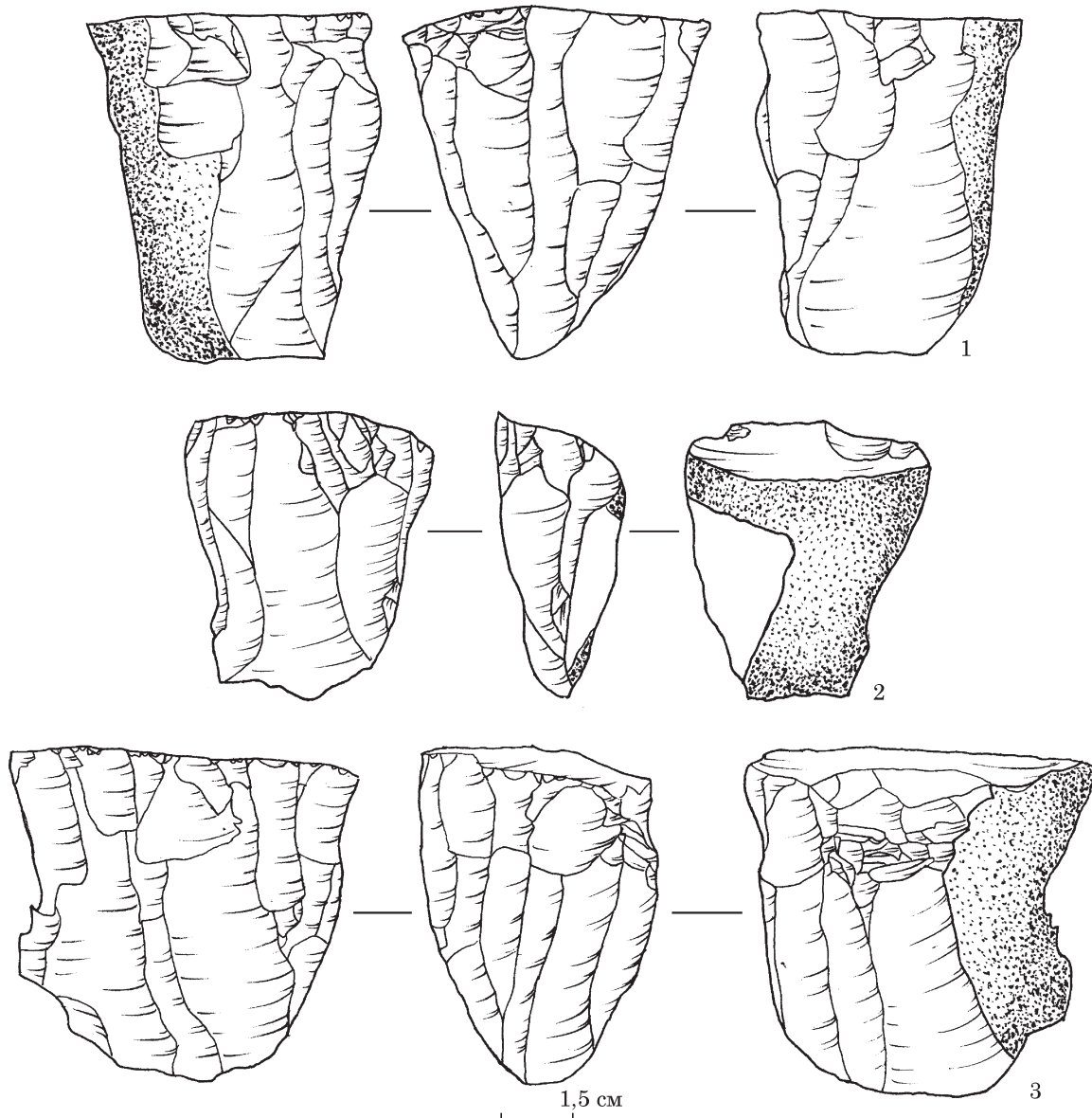

Рис. 2. Долішній Івачів І. Фінальний палеоліт. Кременеві вироби. Нуклеуси

Fig. 2. Dolishniy Ivachiv I. Final Paleolithic. Flint artifacts. Cores

2019; Конопля, Гавінський, Пастеркевич 2024), близьких у територіальному та хронологічному аспектах до стоянки Долішній Івачів І.

У кременевому комплексі фінальнопалеолітичного шару цієї стоянки практично відсутні пренуклеуси. На їхнє можливе продукування опосередковано вказують лише дві знахідки: конкреція розміром $61 \times 42 \times 19$ мм, на якій залишився поздовжній негатив апробації, а також частково вкритий кіркою уламок конкреції (розміри $83 \times 42 \times 33$ мм) із двома негативами апробації.

Нуклеуси із Долішнього Івачева І представлені 31 екз., серед яких виокремлено одноплощадкові, двоплощадкові та триплощадковий, з поділом на кілька типів.

Найчисленнішими — 22 екз. — є одноплощадкові ядрища, серед яких домінують призматичні (15 екз.) з такими морфологічними ознаками:

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 80^\circ$) ударною площадкою, яку утворено одним поздовжнім сколом та додатково сплющено кількома поздовжніми негативами. Тильна сторона нуклеуса частково вкрита кіркою, його розміри $66 \times 48 \times 29$ мм (рис. 2: 2).

Нуклеус із скісною (кут нахилу $\approx 70^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, бічні сторони та тильна частина артефакта суцільно вкриті кіркою. Розміри знахідки $74 \times 90 \times 47$ мм.

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, бічні сторони та тильна частина виробу суцільно вкриті кіркою. На тильній стороні нуклеуса сліди від двох поздовжніх сколів, які були нанесені ще на етапі формування пренуклеуса. Розміри знахідки $76 \times 101 \times 107$ мм.

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 70^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, поверхня сколювання частково вкрита кіркою з трьома

природними виїмками. Виріб виготовлений із масивного уламка конкреції, експлуатація нуклеуса припинена через залом на поверхні сколювання. Розміри знахідки $111 \times 63 \times 47$ мм.

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 60^\circ$) фасеткованою трьома поздовжніми сколами ударною площадкою, тил виробу частково вкритий кіркою. Розміри нуклеуса $61 \times 54 \times 31$ мм.

Нуклеус із скісною (кут нахилу $\approx 75^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, тильна частина виробу частково сплюснена поперечними негативами, а також вкрита кіркою. Розміри нуклеуса $73 \times 67 \times 38$ мм.

Нуклеус із скісною (кут нахилу $\approx 75^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, тил виробу частково сплюснений поздовжніми негативами та вкритий кіркою. Розміри нуклеуса — $83 \times 54 \times 29$ мм.

Нуклеус із скісною (кут нахилу $\approx 70^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, на поверхні сколювання подекуди уціліла кірка. Одна із бічних сторін та тильна частина частково покриті кіркою, на тильній частині виробу залишилися сліди від кількох поздовжніх сколів, які були зняті ще на етапі формування пренуклеуса. Розміри знахідки $46 \times 43 \times 35$ мм.

Нуклеус із скісною (кут нахилу $\approx 75^\circ$) фасеткованою взаємопоперечними та поздовжніми негативами ударною площадкою, поверхня сколювання займає майже усю поверхню нуклеуса, тильна частина частково покрита кіркою. Розміри знахідки $66 \times 54 \times 41$ мм.

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, бічні сторони виробу суцільно вкриті кіркою, тильна частина повністю сформована природним негативом. Експлуатація нуклеуса припинена через залом на поверхні сколювання. Розміри знахідки $93 \times 55 \times 41$ мм.

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 70^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, із торцевої частини виробу проводилася додаткова підправка поверхні сколювання на бічні сторони та тильна частина суцільно вкриті кіркою, за винятком поперечного та поздовжнього сколів на тильній частині, які були залишені ще на етапі формування пренуклеуса. Розміри знахідки $87 \times 75 \times 62$ мм.

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 80^\circ$) фасеткованою поздовжніми сколами ударною площадкою, тильна частина виробу суцільно покрита кіркою. Розміри нуклеуса $53 \times 47 \times 46$ мм.

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, тильна частина виробу частково сплюснена поздовжнім сколом та покрита кіркою. Розміри нуклеуса $54 \times 45 \times 43$ мм.

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, частина поверхні сколювання відсутня через пізніший злам, тильна частина виробу сплюснена поздовжніми сколами, на бічних сторонах частково уціліла кірка. Розміри нуклеуса $72 \times 78 \times 69$ мм.

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, торцева частина виробу відсутня

через пізніший злам, бічні поверхні та тильна частина сформовані природною нерівністю породи кременю. Розміри знахідки $29 \times 64 \times 52$ мм.

Менш численною групою представлені *одноплощадкові конусоподібні* ядрища (3 екз.).

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою. Робоча поверхня займає близько $5/6$ поверхні виробу, його тильна частина частково вкрита кіркою. Розміри нуклеуса $76 \times 68 \times 60$ мм (рис. 2: 1).

Наближений до конусоподібного нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, поверхня сколювання займає близько $2/3$ поверхні виробу. Експлуатація нуклеуса припинена через його спрацювання, його розміри $44 \times 33 \times 25$ мм.

Наближений до конусоподібного нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 60^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, поверхня сколювання займає майже усю поверхню виробу. Експлуатація нуклеуса припинена через його спрацювання, його розміри $56 \times 43 \times 52$ мм.

Трьома екземплярами представлено й *одноплощадкові призматично-торцеві* нуклеуси:

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 80^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, бічна сторона виробу сплюснена поздовжніми сколами, інша суцільно вкрита кіркою, як і тильна частина. Розміри нуклеуса $81 \times 34 \times 70$ мм (рис. 3: 9).

Нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, одна із бічних сторін та тил суцільно вкриті кіркою, на іншій — масивний поперечний негатив. Розміри нуклеуса $80 \times 32 \times 63$ мм.

Нуклеус зі скісною (кут нахилу $\approx 70^\circ$) нефасеткованою ударною площадкою, торцева частина виробу відсутня. Виріб виготовлений із фрагмента нуклеуса, на його тильній частині залишилися негативи від попередньої поверхні сколювання, також частково уціліла кірка. Розміри знахідки $55 \times 18 \times 56$ мм.

Також серед одноплощадкових ядрищ виявлено один *циліндричний* нуклеус із прямою нефасеткованою ударною площадкою, поверхня сколювання займає близько $5/6$ поверхні виробу, торцева частина використовувалася для підправки заломів на поверхні сколювання, розміри нуклеуса $69 \times 78 \times 43$ мм. (рис. 2: 3).

Нуклеуси з двома ударними площадками є менш численною групою (8 екз.). Найбільше серед них *призматичних* (5 екз.):

Нуклеус, ударні площадки якого використовувалися як поверхні сколювання, торцева частина виробу відсутня через пізніший злам, на бічних сторонах та тильних частинах частково уціліла кірка. Розміри нуклеуса $46 \times 55 \times 42$ мм.

Нуклеус із скісними (кут нахилу ≈ 60 і 50°) нефасеткованими ударними площадками, у виробу дві поверхні сколювання, одна із яких розташована на тильній частині взаємонапрямлено до іншої (експлуатацію припинено

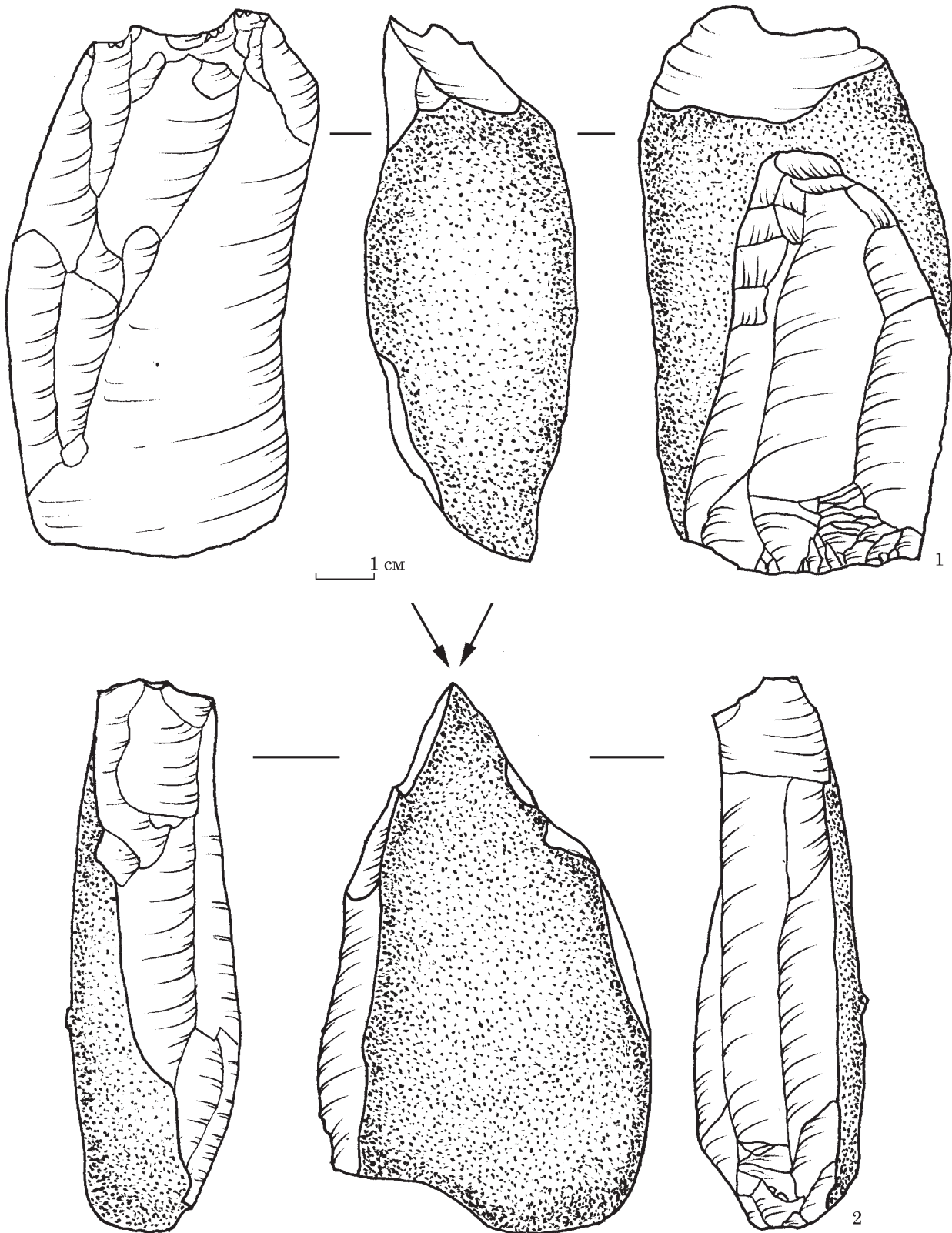

Рис. 3. Долішній Івачів I. Фінальний палеоліт. Кременеві вироби: 1 — нуклеус; 2 — різець

Fig. 3. Dolishniy Ivachiv I. Final Paleolithic. Flint artifacts: 1 — core; 2 — burin

після кількох поздовжніх сколів). Бічні сторони нуклеуса суцільно вкриті кіркою. Розміри знахідки $96 \times 57 \times 37$ мм (рис. 3: 1).

Нуклеус із прямими ударними площадками, одна із яких фасеткована поперечними скола-

ми. Експлуатація нуклеуса припинена через його спрацювання, розміри виробу $45 \times 41 \times 23$ мм.

Нуклеус із прямими нефасеткованим ударними площадками, на поверхні сколювання

частково уціліла кірка, тильна частина частково сплюснена поздовжніми сколами, також на ній частково залишилася кірка та природній негатив. Розміри виробу $106 \times 89 \times 86$ мм.

Нуклеус із скісними (кут нахилу $\approx 70^\circ$) нефасеткованими ударними площадками, дві поверхні сколювання розміщені перпендикулярно одна до одної. Розміри нуклеуса $51 \times 53 \times 37$ мм.

Призматично-торцевих двоплощадкових ядрищ виявлено лише два екземпляри:

Нуклеус із помірно скісними (кут нахилу $\approx 60^\circ$) нефасеткованими ударними площадками, на поверхні сколювання частково уціліла кірка, бічні сторони сплюснені поздовжніми та поперечними сколами. Розміри знахідки $83 \times 47 \times 70$ мм.

Нуклеус зі скісними (кут нахилу ≈ 60 і 80°) нефасеткованими ударними площадками, бічні сторони виробу частково сплюснені поздовжніми негативами, тильна частина часткова вкрита кіркою. Розміри нуклеуса $71 \times 44 \times 60$ мм.

Також зафіксовано один двоплощадковий циліндричний нуклеус із прямими нефасеткованими ударними площадками, у виробу дві поверхні сколювання, які розташовані взаємоперпендикулярно, на них частково залишилася кірка. Експлуатація нуклеуса припинена через численні заломы на поверхні сколювання, його розміри $64 \times 54 \times 50$ мм.

Особливе зацікавлення викликає триплощадковий призматично-торцевий нуклеус із

двома робочими поверхнями, які розташовані перпендикулярно одна до одної. Одна з площадок помірно скісна (кут нахилу $\approx 85^\circ$), дві інші використовувалися як поверхні сколювання. Бічна сторона сплюснена поперечними сколами, на іншій — залишки кірки та природнього негативу. Вочевидь, експлуатація взаємоперпендикулярної поверхні сколювання була припинена через заломы на ній, тому торцеву частину виробу використали як нову поверхню сколювання, з якої зняли один поздовжній пластинчастий скол. Розміри нуклеуса $114 \times 79 \times 123$ мм.

Окрім того, у колекції зафіксовано два фрагменти нуклеусів, серед яких виділено такі типи:

Фрагмент одноплощадкового призматичного нуклеуса зі скісною (кут нахилу $\approx 70^\circ$) фасеткована поперечними сколами, розміри знахідки $38 \times 37 \times 17$ мм.

Фрагмент спрацьованого нуклеуса, на поверхні сколювання якого залишилися взаємоперпендикулярні негативи. Розміри знахідки $55 \times 34 \times 31$ мм.

У колекції виявлено 324 цілі відщепи (табл. 2—4). Відщепові сколи розподілено на 19 типів (відповідно до огранування спинки). Серед них — первинні (19 екз.), взаємопоперечно-первинні (3 екз.), взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки (6 екз.), взаємопоперечно-поздовжні (2 екз.), взаємопоперечні із залишком кірки (4 екз.), взаємопоперечні (2 екз.), поперечно-первинні (13 екз.), поперечно-поз-

Таблиця 2. Результати промірів довжини відщепів, інтервал 5 мм
Table 2. Results of measuring of length of flakes, range 5 mm

Типи сколів	Класи промірів																		
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX		
Первинні	—	2	3	2	4	2	—	2	1	1	1	—	—	—	1	—	—		
Взаємопоперечні	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Взаємопоперечно-поздовжні	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	1	—	—	—		
Поперечно-поздовжні з залишком кірки	1	—	5	3	2	2	1	2	3	1	1	1	—	—	—	—	—		
Взаємопоперечно-первинні	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Поперечно-поздовжні	—	2	3	—	3	5	1	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—		
Поперечно-первинні	—	—	—	2	1	1	1	1	2	—	1	—	2	—	1	—	1		
Поперечні із залишком кірки	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Поперечні	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—		
Поздовжньо-первинні	—	3	5	9	—	11	6	4	6	3	8	1	2	2	4	2	2		
Поздовжні	6	12	19	20	9	10	6	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—		
Поздовжні із залишком кірки	—	5	2	4	9	4	4	5	1	2	1	1	—	—	—	—	—		
Поперечно-біпоздовжні	—	—	1	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Поперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1		
Біпоздовжньо-первинні	—	—	1	—	—	2	1	2	2	3	1	—	1	—	—	—	—		
Біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	1	1	1	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—		
Взаємопоперечні із залишком кірки	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—		
Біпоздовжні	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—		

Таблиця 3. Результати промірів ширини відщепів, інтервал 5 мм

Table 3. Results of measuring of width of flakes, range 5 mm

Типи сколів	Класи промірів																	
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	
Первинні	2	3	2	2	3	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечні	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечно-поздовжні	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки	—	—	1	—	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поперечно-поздовжні з залишком кірки	—	2	3	3	5	4	—	—	—	—	2	2	1	—	—	—	—	
Взаємопоперечно-первинні	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поперечно-поздовжні	3	1	3	5	3	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	
Поперечно-первинні	—	—	—	2	3	—	4	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—	
Поперечні із залишком кірки	—	—	1	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поперечні	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поздовжньо-первинні	1	5	9	5	8	9	8	4	6	4	1	2	—	1	2	2	1	
Поздовжні	17	24	18	10	8	2	3	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поздовжні із залишком кірки	5	5	7	8	5	3	2	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	
Поперечно-біпоздовжні	1	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Біпоздовжньо-первинні	—	—	2	3	3	1	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	
Біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	2	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечні із залишком кірки	—	—	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Біпоздовжні	—	2	—	—	1	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	

Таблиця 4. Результати промірів товщин відщепів, інтервал 1 мм

Table 4. Results of measuring of thickness of flakes, range 1 mm

Типи сколів	Товщина																											
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	25	27	31	67						
Первинні	2	3	2	1	1	1	—	—	—	3	—	1	—	—	1	—	2	1	—	—	—	1						
Взаємопоперечні	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—						
Взаємопоперечно-поздовжні	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—						
Взаємопоперечно-поздовжні з залишком кірки	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—						
Поперечно-поздовжні з залишком кірки	—	2	2	—	—	—	2	—	5	1	2	1	—	—	1	3	—	1	1	—	1	—						
Взаємопоперечно-первинні	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
Поперечно-поздовжні	1	2	5	3	—	1	2	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
Поперечно-первинні	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	1	—	1	—	1	1	—	1	3	1	—						
Поперечні із залишком кірки	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—						
Поперечні	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—						
Поздовжньо-первинні	2	2	2	7	7	7	2	3	1	3	2	4	4	5	5	1	2	2	—	5	2	—						
Поздовжні	17	13	11	16	7	5	5	3	1	—	1	2	1	1	2	—	—	—	1	—	—	—						
Поздовжні із залишком кірки	3	5	5	5	2	3	4	—	1	2	4	1	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—						
Поперечно-біпоздовжні	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—						
Поперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—						
Біпоздовжньо-первинні	—	—	—	—	2	—	—	—	3	1	1	—	2	2	—	—	—	1	—	1	—	—						
Біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—						
Взаємопоперечні із залишком кірки	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—						
Біпоздовжні	—	1	—	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—						

довжні із залишком кірки (22 екз.), поперечно-поздовжні (18 екз.), поперечні із залишком кірки (4 екз.), поперечні (4 екз.), поперечно-біпоздовжні із залишком кірки (3 екз.), поперечно-біпоздовжні (5 екз.), поздовжньо-первинні (68 екз.), поздовжні із залишком кірки (38 екз.), поздовжні (86 екз.), біпоздовжньо-первинні (13 екз.), біпоздовжні із залишком кірки (7 екз.), біпоздовжні (7 екз.). Також слід відзначити поперечно-поздовжній відщеп із залишком кірки, який було знято задля підживлення ударної площадки нуклеуса. Його розміри $46 \times 64 \times 31$ мм, площадка скісна (кут нахилу $\approx 70^\circ$) та нефасеткована.

Фрагменти відщепів, яких нараховується 104 екз., розподілено на 14 типів (відповідно до огранування спинки): первинні (1 середня, 7 верхніх), взаємопоперечно-первинні (1 верхня), взаємопоперечно-поздовжні (1 нижня), поперечно-первинні (1 нижня), поперечно-поздовжні із залишком кірки (1 нижня, 2 верхні), поперечно-поздовжні (2 нижні, 4 середні, 2 верхні), поперечно-біпоздовжні із залишком кірки (2 нижні), поздовжньо-первинні (11 нижніх, 5 середніх, 14 верхніх), поздовжні із залишком кірки (6 нижніх, 2 верхні) поздовжні (22 нижніх, 4 середні, 8 верхніх), біпоздовжньо-первинні (2 нижні, 2 верхні), біпоздовжні із залишком кірки (1 верхня), біпоздовжні (1 нижня, 1 верхня).

До цілих пластинчастих сколів віднесено 94 екз. (табл. 5—7). Пластини додатково поді-

лено на регулярні (23 екз.) та нерегулярні (71 екз.) (відповідно до форми їхніх ребер) та розподілено на 15 типів (відповідно до огранування спинки). Серед них — первинні (1 нерегулярна), взаємопоперечні (1 нерегулярна), взаємопоперечно-поздовжні (1 нерегулярна), поперечно-первинні (1 нерегулярна), поперечно-поздовжні із залишком кірки (6 нерегулярних, 1 регулярна), поперечно-поздовжні (3 нерегулярні), поперечно-біпоздовжні із залишком кірки (2 нерегулярні), поперечно-біпоздовжні (1 нерегулярна), поздовжньо-первинні (18 нерегулярних, 3 регулярні), поздовжні із залишком кірки (7 нерегулярних, 4 регулярні), поздовжні (21 нерегулярна, 13 регулярних), біпоздовжньо-первинні (1 нерегулярна, 2 регулярні), біпоздовжні із залишком кірки (1 нерегулярна), взаємопоперечно-біпоздовжні із залишком кірки (2 нерегулярні), біпоздовжні (4 нерегулярних). Окремо слід відзначити нерегулярну взаємопоперечно-біпоздовжню пластину із залишком кірки ($128 \times 35 \times 49$ мм), яку відокремили від пренуклеуса на завершальних етапах підготовки поверхні сколювання.

Фрагменти пластин, яких нараховується 87 екз., розподілено на сім типів (відповідно до огранування спинки): первинні (1 середня), поперечно-первинні (1 верхня), поперечно-поздовжні (1 нижня, 1 верхня), поздовжньо-первинні (8 нижніх, 7 середніх, 7 верхніх), поздовжні із залишком кірки (2 нижні, 3 верхні)

Таблиця 5. Результати промірів довжин пластин, інтервал 10 мм
Table 5. Results of measuring of length of blades, range 10 mm

Типи сколів	Класи промірів												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII
Первинні	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Взаємопоперечні	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Взаємопоперечно-поздовжні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Поперечно-поздовжні з залишком кірки (нер.)	—	—	—	1	1	1	—	—	2	1	—	—	—
Поперечно-поздовжні з залишком кірки (рег.)	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Поперечно-поздовжні	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—
Поперечно-первинні	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Поздовжні (нер.)	—	—	8	4	4	3	2	—	—	—	—	—	—
Поздовжні (рег.)	—	—	4	6	2	—	1	—	—	—	—	—	—
Поздовжньо-первинні (нер.)	—	—	4	5	3	1	3	1	—	—	—	1	—
Поздовжньо-первинні (рег.)	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—
Поздовжні із залишком кірки (нер.)	—	—	—	3	1	1	—	1	—	1	—	—	—
Поздовжні із залишком кірки (рег.)	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Поперечно-біпоздовжні	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Поперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
Біпоздовжньо-первинні (нер.)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Біпоздовжньо-первинні (рег.)	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Взаємопоперечно-біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Біпоздовжні	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—

Таблиця 6. Результати промірів ширини пластин, інтервал 5 мм

Table 6. Results of measuring of width of blades, range 5 mm

Типи сколів	Класи промірів								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Первинні	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Взаємопоперечні	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Взаємопоперечно-поздовжні	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Поперечно-поздовжні з залишком кірки (нер.)	—	—	1	1	2	—	1	1	—
Поперечно-поздовжні з залишком кірки (рег.)	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Поперечно-поздовжні	—	—	—	2	1	—	—	—	—
Поперечно-первинні	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Поздовжні (нер.)	—	2	10	5	4	—	—	—	—
Поздовжні (рег.)	—	1	9	1	2	—	—	—	—
Поздовжньо-первинні (нер.)	—	1	8	4	2	1	—	2	—
Поздовжньо-первинні (рег.)	—	—	—	1	—	—	1	—	1
Поздовжні із залишком кірки (нер.)	—	1	3	—	1	1	1	—	—
Поздовжні із залишком кірки (рег.)	—	—	—	2	1	1	—	—	—
Поперечно-біпоздовжні	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Поперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Біпоздовжньо-первинні (нер.)	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Біпоздовжньо-первинні (рег.)	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Взаємопоперечно-біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Біпоздовжні	—	—	2	—	2	—	—	—	—

Таблиця 7. Результати промірів товщини пластин, інтервал 1 мм

Table 7. Results of measuring of thickness of blades, range 1 mm

Типи сколів	Товщина, мм																			
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	14	15	16	18	19	20	26	49	
Первинні	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечні	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечно-поздовжні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	
Поперечно-поздовжні з залишком кірки (нер.)	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	
Поперечно-поздовжні з залишком кірки (рег.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	
Поперечно-поздовжні	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поперечно-первинні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Поздовжні (нер.)	2	3	4	3	3	3	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поздовжні (рег.)	2	2	4	3	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поздовжньо-первинні (нер.)	2	1	1	2	1	1	3	—	2	2	—	1	—	—	1	—	—	1	—	
Поздовжньо-первинні (рег.)	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	
Поздовжні із залишком кірки (нер.)	—	3	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поздовжні із залишком кірки (рег.)	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
Поперечно-біпоздовжні	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Поперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	
Біпоздовжньо-первинні (нер.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	
Біпоздовжньо-первинні (рег.)	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	
Біпоздовжні із залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Взаємопоперечно-біпоздовжні з залишком кірки	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	
Біпоздовжні	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

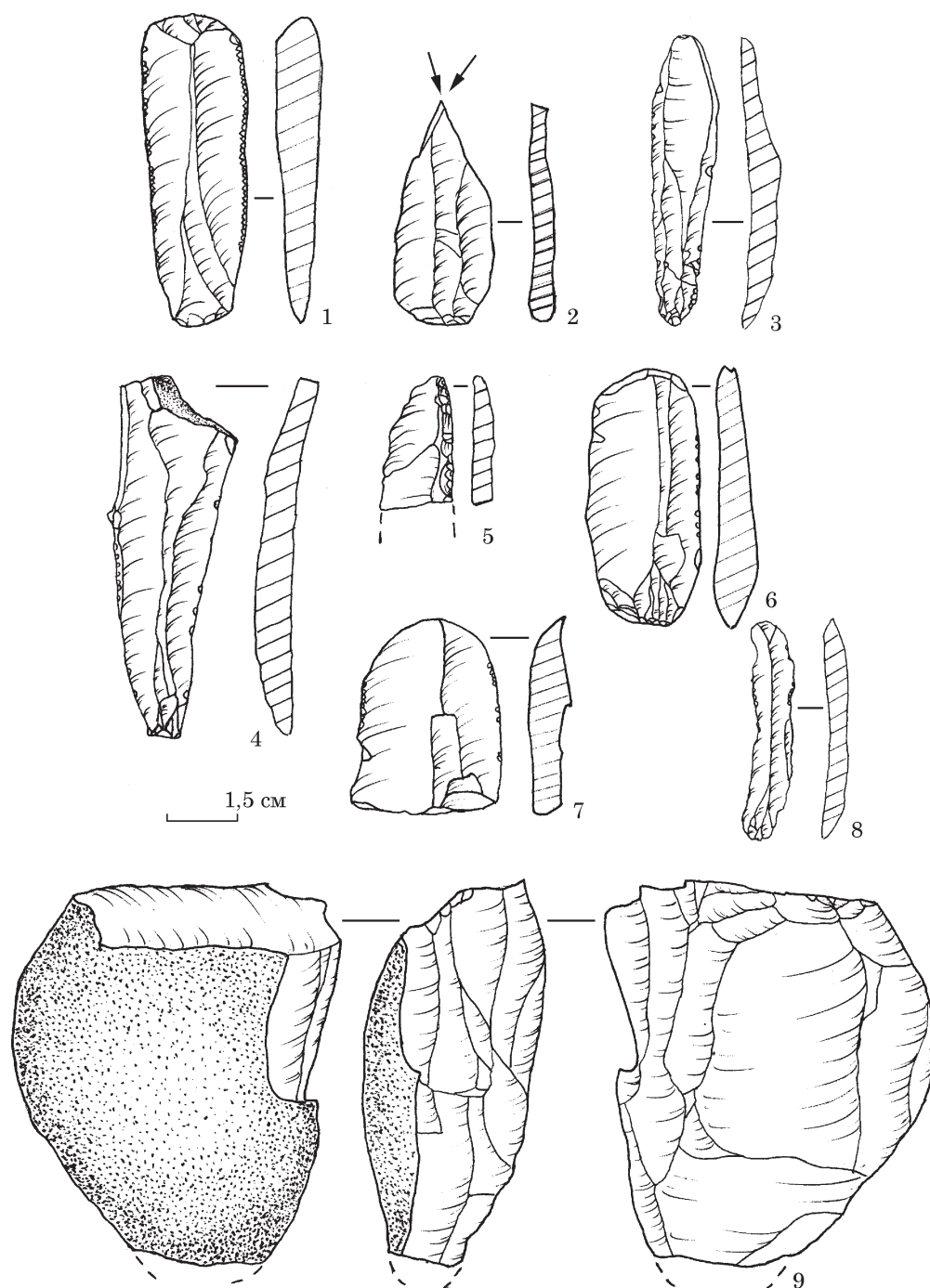

Рис. 4. Долішній Івачів I. Фінальний палеоліт. Кременеві вироби: 1, 3—8 — пластини з ретушшю; 2 — різець; 3 — нуклеус

Fig. 4. Dolishniy Ivachiv I. Final Paleolithic. Flint artifacts: 1, 3—8 — blades with retouch; 2 — burin; 3 — core

поздовжні (25 нижніх, 15 середніх, 14 верхніх), біпоздовжньо-первинні (2 верхні).

До групи знарядь віднесено такі дев'ять артефактів.

1. Однобічноретушована нерегулярна поздовжня пластина із залишком кірки (ретуш мікрозубчаста, нанесена переривчасто на правій крайці, нанесена зі спинки) — $76 \times 24 \times 08$ мм (рис. 4: 4).

2. Однобічноретушований верхній фрагмент регулярної поздовжньої пластини (ретуш кру-

та дрібнофасеткова лускоподібна, нанесена суцільно на правій крайці, нанесена зі спинки) — $36 \times 15 \times 03$ мм (рис. 4: 5).

3. Двобічноретушована регулярна біпоздовжня пластина (ретуш мікрозубчаста, переривчаста, нанесена зі спинки) — $62 \times 14 \times 07$ мм (рис. 4: 3).

4. Двобічноретушована регулярна поздовжня пластина (ретуш мікрозубчаста, на лівій крайці переривчаста, на правій — суцільна, нанесена зі спинки) — $65 \times 22 \times 12$ мм (рис. 4: 1).

5. Двобічноретушована регулярна поздовжня пластина (ретуш мікрозубчаста, переривчаста, нанесена зі спинки) — $47 \times 12 \times 05$ мм (рис. 4: 8).

6. Двобічноретушована регулярна поздовжня пластина (ретуш мікрозубчаста, переривчаста, нанесена зі спинки) — $55 \times 23 \times 10$ мм (рис. 4: 6).

7. Двобічноретушований верхній фрагмент регулярної поздовжньої пластини (ретуш мікрозубчаста, переривчаста, нанесена зі спинки) — $42 \times 33 \times 10$ мм (рис. 4: 7).

8. Серединний симетричний різець виготовлений на фрагменті зужитого призматично-торцевого нуклеуса (спинка виробу частково вкрита кіркою) — $89 \times 56 \times 32$ мм (рис. 3: 2).

9. Серединний симетричний різець на регулярній поздовжній пластині — $46 \times 20 \times 06$ мм (рис. 4: 2).

Також колекцію доповнюють 17 типологічно невизначених сколів та уламків, два із них зазнали термічних ушкоджень.

Висновки. У зібраній колекції переважають одноплощадкові нуклеуси (71 % від загальної кількості), серед яких найбільш численні — призматичні (14 екз.). Кількість двоплощадкових нуклеусів становить 8 екз., чотири з яких мають ознаки біпоздовжнього сколювання. Це загалом пояснює невелику кількість сколів із біпоздовжньою огранкою спинки: дев'ять пластин (9,6 % від загальної кількості цілих пластин) та 35 відщепів (10,8 % від загальної кількості цілих відщепів), або 10,5 % від загальної кількості цілих сколів.

Серед нуклеусів переважають вироби з помірно скісними та скісними площадками, кут нахилу яких варіюється у межах $50\text{--}80^\circ$ (кут нахилу більшості ударних площадок коливається у межах $70\text{--}75^\circ$). Серед усіх площадок лише шість фасетковані (дві площадки фасетковані поперечними сколами, три поздовжніми, одна взаємопоперечними та поздовжніми). У одноплощадкових призматичних фасетковано п'ять площадок, у двоплощадкових призматичних — одна. На етапі формування пренуклеуса для відокремлення сколів використовувався твердий відбійник, підправка карнизів на поверхні сколювання здійснювалася шляхом мікросколів.

Експлуатація великої кількості нуклеусів припинена на початковому та середньому етапах їхнього спрацювання (у колекції наявні лише три зужиті нуклеуси). Іноді використання нуклеусів припинялося після утворення заломів на поверхні сколювання, підправка яких часто не проводилася, а виріб відкидався як брак. Обумовлено це великою кількістю та доступністю якісної кременевої сировини у цьому регіоні. Середній показник висоти нуклеусів становить близько 71 мм (мінімальне значення — 29 мм, максимальне — 114 мм), ширини — 55 мм (мінімальне значення — 18 мм, максимальне — 101 мм), товщини — 50 мм

(мінімальне значення — 17 мм, максимальне — 123 мм).

Серед пластин на пам'ятці кількісно переважають нерегулярні сколи (їхня кількість відносно регулярних пластин становить 75,5 %). Найбільша кількість регулярних пластин трапляється серед поздовжніх (13 екз.), поздовжніх із залишком кірки (4 екз.) та поздовжньо-первинних (3 екз.). Подібну статистику відмітимо на свідерській стоянці Ярославичі-Берег (Білас, Конопля 2019, с. 272), однак у Долішньому Івачові I переважають нерегулярні сколи, в той час як у Ярославичах регулярні. Поздовжні пластини кількісно переважають інші типи, довжина більшості сколів коливається у межах III—VI класах промірів (21—60 мм), ширини III—IV класах (11—20 мм), товщина 3—6 мм. Схожі показники серед довжини, ширини та товщини пластинчастих сколів фіксуємо на ще одній стоянці — Середнє I (Конопля, Гавінський, Пастеркевіч 2024). Окрім того, на фінально-палеолітичній пам'ятці із території українського Полісся Прибір 13Б товщина більшості пластин коливається у межах 3—6 мм (Ступак 2017, с. 93).

Відносний індекс пластинчатості кременевого комплексу Долішнього Івачова I становить 30,7 %, реальний (апробований В. Ситливим) з урахуванням нижніх фрагментів пластин та знарядь — 27 %, ступінь фрагментованості колекції близько 47 % (Ситливий 1984, с. 3—4). Такі невисокі показники обумовлені виробничою спеціалізацією пам'ятки, на якій здійснювалися усі етапи обробки кременевої сировини (підкріплено це і значною кількістю поперечних (81 екз.) та первинних (98 екз.), які сколювалися в процесі обробки кременевої сировини). Наявність взаємопоперечно-біпоздовжньої пластини із залишком кірки, яка була сколота на етапі формування пренуклеуса (т. зв. реберчастий скол) також підтверджує версію про наявність тут виробничого осередку. Відмітимо, що основною заготовкою, яка виготовлялася на цій пам'ятці, була пластина, яку відокремлювали із поверхні сколювання переважно м'яким відбійником.

Кількість знарядь із колекції становить лише 1,3 %, подібні показники для знарядь у межах 1—3 % трапляються на фінально-палеолітичних пам'ятках Гиновичі I (що також має виробниче спрямування) (Сало 2018, с. 45) та Прибір 13 (Зализняк 1989, с. 22). Основною заготовкою для ретушованих виробів була регулярна поздовжня пластина, яку додатково підправляли мікрозубчастою (найбільш поширений тип) або дрібною лускоподібною ретушю із боку спинки. Окрім пластин, заготовкою для симетричного серединного різця був зужитий одноплощадковий нуклеус. Серед різців виділено лише симетричні серединні екземпляри. Відмітимо відсутність більш виразних типологічних форм знарядь для цієї колекції.

Означені вище фактори: значна кількісна перевага технічних сколів над виробами з вторинною обробкою, близька відстань до виходів якісної сировини, наявність пренуклеусів, нуклеусів а також сколів, які презентують різні етапи процесу обробки сировини та виготовлення знарядь праці, дозволяють визначити пам'ятку як виробничий осередок.

Що стосується її культурно-хронологічної інтерпретації, то приймаючи до уваги стратиграфічну позицію матеріалів стоянки, виявлених у процесі шурфування, та сукупність техніко-типологічних характеристик колекції її можна датувати періодом фінального палеоліту. Хоча представлені висновки носять характер попередніх, вже на цьому етапі досліджень можна підкреслити перспективність фінальнопалеолітичних пам'яток регіону Волино-Подільської височини для подальших комплексних студій, та відзначити притаманні їм окремі локальні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

Білас, Н., Конопля, В. 2019. Стоянка свідерської культури Ярославичі-Берег. *Старий Луцьк*, XV, с. 264-278.

Залізник, Л. Л. 1989. *Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита*. Киев: Наукова думка.

Залізник, Л. 1995. Фінальний палеоліт України. *Археологія*, 1, с. 3-21.

Конопля, В., Гавінський, А., Пастеркевич, В. 2024. Пізньопалеолітична стоянка Середне 1. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 28, с. 391-419.

Мацкевий, Л. 1991. *Мезолит запада України*. Киев: Наукова думка.

Рудинський, М. Я. 1952. Дубно-Кременецька палеолітична експедиція. *Археологічні пам'ятки УРСР*, IV, с. 143-154.

Сало, Б. 2018. Виробничий осередок пізнього палеоліту із багатощарової стоянки Гиновичі-І. *Вісник рятівної археології*, 4, с. 38-73.

Ситливий, В. І. 1984. До методики визначення рівня пластинчастості палеолітичних індустрій. *Археологія*, 48, с. 1-7.

Сытник, А. С. 1980. Исследование Тернопольской палеолитической экспедиции, *Археологические открытия 1979 г.*, с. 343.

Ситник, О. 1999. Пізньопалеолітичний кам'яний комплекс Долішнього Івачова I під Тернополем. *Археологічна збірка Херсонської інспекції охорони пам'яток*, с. 64-79.

Ситник, О. 2000. *Середній палеоліт Поділля*. Львів.

Ситник, О. 2009. Нові пам'ятки мезоліту Західного Поділля. *Археологічні дослідження Львівського університету*, 12, с. 115-134.

Ступак, Д. В. 2017. *Технології розщеплення кременю фінального-палеолітичних і мезолітичних культур Українського Полісся*. Дисертація канд. іст. наук. Київ: ІА НАН України.

REFERENCES

Bilas, N., Konoplia, V. 2019. Stoianka sviderskoi kultury Yaroslavychi-Bereh. *Staryi Lutsk*, XV, s. 264-278.

Zalizniak, L. L. 1989. *Okhotniki na severnogo olenia Ukrainского Polesia epokhi finalnogo paleolita*. Kiev: Naukova dumka.

Zalizniak, L. 1995. Finalnyi paleolit Ukrainy. *Arkheologhiia*, 1, s. 3-21.

Konoplia, V., Havinskyi, A., Pasterkievich, V. 2024. Piznopaleolitychna stoianka Serednie 1. *Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni*, 28, s. 391-419.

Matskevii, L. 1991. *Mezolit zapada Ukrainy*. Kiev: Naukova dumka.

Rudynskiy, M. Ya. 1952. Dubno-Kremenetska paleolitychna ekspeditsiia. *Arkheolohichni pam'iatky URSR*, IV, s. 143-154.

Salo, B. 2018. Vyrobnychyi osередok piznogo paleolitu iz bahatosharovoi stoianky Hynovychi-I. *Visnyk riativnoi arkheolohii*, 4, s. 38-73.

Sytlyvyi, V. I. 1984. Do metodyky vyznachennia rivnia plastynchastosti paleolitychnykh industrii. *Arkheolohiia*, 48, s. 1-7.

Sytnik, A. S. 1980. Issledovanie Ternopolskoi paleolitycheskoi ekspeditsii, *Arkheologicheskie otkrytiia 1979 g.*, s. 343.

Sytnyk, O. 1999. Piznopaleolitychnyi kam'iany kompleks Dolishnoho Ivachova I pid Ternopolem. *Arkheolohichna zbirka Khersonskoi inspektsii okhorony pam'iatok*, s. 64-79.

Sytnyk, O. 2000. *Serednii paleolit Podillia*. Lviv.

Sytnyk, O. 2009. Novi pam'iatky mezolitu Zakhidnoho Podillia. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, 12, s. 115-134.

Stupak, D. V. 2017. *Tekhnolohii rozshcheplennia kremeniu finalnogo-paleolitychnykh i mezolitychnykh kultur Ukrain-skoho Polissia*. Dysertatsiia kand. ist. nauk. Kyiv: IA NAN Ukrainy.

S. Kyrylchuk,
R. Koropetskyi, O. Sytnyk

FINAL PALEOLITHIC SITE OF DOLISHNIY IVACHIV I

The period of the Final Paleolithic took place during significant climate changes that required the adaptation of the ancient population and have been reflected in its material culture. This process was manifested in the changes of flint knapping technique which are most visible in the materials of manufacturing centers. This also concerns the sites located on the territory of the Volhynian-Podolian Upland — one of the key areas in the study of the issues of prehistoric settlement of the territory of Ukraine. It should be noted that the insufficient level of development of the source base complicates the process of studying the Final Paleolithic of the region. The available sources are mainly based on surface material and only a few sites are researched by stationary excavations.

The paper presents a typological analysis of the collection of surface materials from the site of Dolishniy Ivachiv I in the Ternopil region, which is stored in the stocks of the Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine in Lviv. Paleolithic sites in the vicinity of the village of Ivachiv Dolishniy were discovered in 1948 during surveys conducted by the Dubno-Kremenets Paleolithic Expedition headed by M. Rudynskiy. The site of Dolishniy Ivachiv I was discovered by O. Sytnyk in 1981. It is located 100 m north of the village in the upper part of the cape-like formation of the watershed plateau at the confluence of the Igra River into the Seret River. Since the early

1980s, O. Sytnyk has been conducting surveys in this area, and in 1987 he carried out small-scale excavations. Three cultural layers of the Middle and Upper Paleolithic were recorded. In 2005, another collection of surface material was conducted at the site.

The collection of 2005 includes 670 items. They are made of local high-quality Cretaceous Turonian flint. The following groups of flint artifacts are distinguished in the collection: pre-cores, cores, flakes, blades, unspecified blanks and fragments, and tools.

Among the cores, the most common are items with one or two striking platforms. Cores prismatic in shape are dominant. Among tools retouched blades and fragments of blades with retouch prevail, and a small amount of burins are also represented.

The significant quantitative advantage of technical flakes over tools, the close distance to the outcrops of high-quality raw materials, and the presence of pre-cores, cores, and blanks, which present different stages of the process of flint knapping and tool making, allow us to interpret the site as a manufacturing center. Taking into account its stratigraphic position and the set of technical and typological characteristics of the collection the presented materials can be attributed to the Final Paleolithic period.

Keywords: Volhynia-Podolian Upland, Stone Age, Final Paleolithic, flint knapping, manufacturing center.

Одержано 14.01.2025

КИРИЛЬЧУК Святослав, студент, Львівський Національний університет ім. І. Франка, Україна.

Sviatoslav KYRYLCHUK, student, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine.

ORCID: 0009-0004-5936-2767,

e-mail: swiatkyrylchuk@gmail.com.

КОРОПЕЦЬКИЙ Руслан, кандидат історичних наук, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, НАН України, Львів, Україна.

Ruslan KOROPETSKYI, PhD, Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine.

ORCID: 0000-0001-7231-5130,

e-mail: ruskor@ukr.net.

СИТНИК Олександр, доктор історичних наук, професор, Львів, Україна.

Oleksandr SYTNYK, Dr. habil, Professor, Lviv, Ukraine.

ORCID: 0000-0001-7572-3527,

e-mail: olexandr.sytnyk@gmail.com.